

EVROPSKÝ VÝZKUMNÝ PROGRAM COST ACTION C27

Evropská vědecká organizace COST (European Co-operation in the Field of Scientific and Technical Research) podporuje akci COST C27 – Sustainable Development Policies for Minor Deprived Urban Communities, která je zaměřena na podporu trvale udržitelného rozvoje malých deprivovaných městských komunit. Vyhledává, vyhodnocuje a navrhuje různá opatření a politiky, které vedou k trvale udržitelnému rozvoji. Je to proto, že bývalé i současné periferní oblasti Evropské unie zasluhují pro ne zcela optimální vývoj v minulosti (životní prostředí, demografie, ekonomika, doprava a navazující sociální exkluze) dnes naší zvýšené pozornosti.

Hypotézy a přístup

Evropský projekt COST C27 vychází z teoretického konceptu územní, hospodářské a sociální deprivace. To je sice velmi obecný a široký pojem, avšak důsledky deprivace jsou již mnohem více patrné a homogenní a mohou být shrnuty pro účely hledání politik, jejichž cílem je rychlé zlepšení socioekonomických pa-

rametrů (zejména příjmy obyvatel a pracovní příležitosti). Environmentální zájmy, které jsou podstatné pro posuzování dlouhodobé udržitelnosti politických návrhů, jsou často ignorovány a dokonce vnímány jako omezování ekonomického rozvoje. Zřídka jsou chápány jako přínos pro rozvojové příležitosti. Příčiny deprivace jsou stejně široké jako samotný koncept. Mezi základní příčiny patří:

- Marginalita, dopravní izolace či velká dopravní vzdálenost: např. horské obce či obce velmi vzdálené od center pracovních míst a služeb jsou znevýhodněny v příležitostech k rozvoji
- Nedostatek či nepřístupnost zdrojů uplatnitelných na trhu: přesto že je to příliš volně definovaný koncept, může vést k začarovanému kruhu mizení pracovních příležitostí a ná-

sledně k poklesu příjmů a škrtům v investicích.

- Existence citlivých zdrojů: přírodní i vyráběné zdroje, jež jsou citlivé na přílišné využívání, mohou být rovněž překážkou rozvoje. Avšak udržitelný rozvoj ve smyslu konzervace či posílení těchto zdrojů by mohl být přínosný.
- Špatný management existujících zdrojů: mnoho malých obcí, které disponují nějakým zpeněžitelným zdrojem, může být odsouzeno k deprivaci v důsledku špatného řízení těchto zdrojů (např. špatná regulace území, korupce, absence silných občanských skupin, plýtvání neobnovitelnými zdroji atd.).
- Nevyrovnaná konkurence větších městských území či atraktivnějších ekonomických sektorů: menší obce v blízkosti měst mohou být ohroženy suburbanizací a fenoménem urban sprawl. Tato konkurence může vést až k deprivaci. Na druhou stranu menší obce mohou také přinášet k větším městským oblastem a identifikovat se s nimi.
- Sociální exkluze, která je důsledkem výše uvedených příčin: vyloučení ze zaměstnání, vzdělání a účasti na sociálních aktivitách se projevuje negativním demografickým vývojem, devastací rodinného života, zvýšením kriminality, psychickými problémy obyvatel daného území atd.
- Dostupnost proti sociální exkluzi: sociální exkluze v důsledku snížené dostupnosti vzdělání, lékařské péče, zaměstnání, sociálních styků atd. souvisí se zvýšenou sociální polarizací lidí v odloučených regionech. Sjednocená Evropa zdědila z minulosti velmi nevyvážené podmínky pro život obyvatel a jeho kvalitu v různých regionech. Vedle míst s vysokou prosperitou a vysokou životní úrovní existují místa, kde podmínky pro ekonomický rozvoj, podnikání a prosperitu, vzdělání a kvalitu života či participaci na sociálních, vzdělávacích a kulturních aktivitách jsou velmi omezené, či přímo špatné. Důsledkem je vyšší nezaměstnanost, nižší kvalita či absence vzdělání, malý sociální a nerozvinutý kulturní život a v důsledku ztráta perspektiv i odchod mladých a perspektivních lidí jinam, do národních metropolí

či rozvíjejících se regionů. To zase dále zhoršuje podmínky v dotčeném území, kde chybí lidé, kteří by o tyto oblasti pečovali. Tato místa upadají a fyzicky i demograficky chátrají – např. tzv. shrinking cities. Marginální oblasti či regiony jsou většinou na hranicích národních států, ale existují také jako tzv. „vnitřní periferie“ uvnitř jednotlivých států. K překonání tohoto negativního vývoje je třeba intenzivní evropské spolupráce, aby se zvýšila mobilita a doprava, tedy dostupnost školství, zaměstnání i sociálního a kulturního života v dotčených periferních územích. Vedle toho je důležité promyšlené a koordinované situování středisek a aktivit zdravotní péče, vzdělání, kultury atd.

Evropská unie disponuje několika politickými programy čelícími důsledkům deprivace. Patří mezi ně strukturální fondy, obecně výzkum a vývoj, environmentální akční program Evropského společenství, Evropská konvence o krajině či Strategická direktiva pro rurální rozvoj. Akce COST C27 je však zaměřena na národní, regionální či lokální projekty a politiky. Jedním z příkladů za Českou republiku může být mimo jiné i výše zmíněný rozvojový plán pro oblast jižní Moravy a Dolního Rakouska.

Cíl projektu

Hlavním cílem projektu je prozkoumat, posoudit a optimalizovat různé politiky směrem k udržitelnému rozvoji, určené pro malé deprivované venkovské obce. A protože mezi základní příčiny deprivace patří izolovanost sídla, zaměřuje se česká účast na zkoumání podmínek mobility obyvatelstva v daném regionu. Analýza úrovně dopravní dostupnosti z hlediska vlivu na sociální exkluzi a uspokojování potřeb obyvatel je cílem naší participace v tomto projektu. Nejdůležitějším z očekávaných výsledků projektu je poskytnutí více informací lokálním samosprávám a státní správě, vytvoření občanské společnosti, jež bude schopna čelit neudržitelným rozvojovým návrhům. To jsou tedy dvě základní cílové skupiny. Projekt vytváří fórum pro výměnu zkušeností mezi zástupci obou skupin – pomocí workshopů a seminářů, a také pomocí

rozhovorů mezi výzkumníky a zástupci samospráv. Role akademiků je omezena pouze na koordinaci a výzkum. Dalším cílem projektu je rovněž posouzení udržitelnosti úspěšných rozvojových politik, ať již nových, teoretických, či již někde implementovaných.

Metodologie

Projekt COST C 27 vytváří přehled úspěšných politik a posuzuje jejich přenositelnost do jiného prostředí. Metodologie projektu navazuje na akci COST C8 „Best practice in sustainable urban infrastructure“, v níž byly velké městské infrastrukturní projekty posuzovány z hlediska trvalé udržitelnosti. Nakonec bylo nalezeno a podrobně popsáno 50 nejlepších příkladů.

Metodologický přístup vytváří následující kroky:

1. Definice vhodných kritérií pro výběr regionů a obcí v participujících zemích.
2. Výběr případových studií. Zástupce každé z participujících zemí vybere 4–6 případů „dobrých lokálních příběhů“, jež budou zajímavé, ilustrativní a poučné pro širší evropské publikum a následovníky. Jde o případy, kdy deprivované obce implementovaly relevantní strategie pro udržitelný rozvoj, či případy, kdy byly obce ohroženy neudržitelným rozvojem.
3. SWOT analýza vybraných případových studií. Vybrané případy jsou posouzeny pomocí existujících indikátorů ekonomické, sociální, environmentální a institucionální udržitelnosti.
4. Politiky udržitelného rozvoje, jež mohou být považovány za nejlepší či zajímavé (tzv. best practices) jsou sumarizovány a bude posouzena jejich přenositelnost do jiných regionů či zemí.

Harmonogram

Projekt byl plánován na 4 roky a byl rozdělen do čtyř fází:

1. fáze: Úvodní workshopy, na nichž budou a) vybrány případové studie dodané participujícími instituty a b) zvoleny výzkumné metody jednotlivých výzkumných týmů.

2. fáze: Analýza případových studií – hlavní fáze projektu. Bude zahrnovat návštěvy, konference, publikační činnost či krátkodobé výzkumné pobyty pro hloubkovou analýzu vybraných případových studií.

3. fáze: Strategie a příprava příručky – v této klíčové fázi se hledají vhodné strategie pro vybrané případové studie. Na workshopech jsou diskutovány výsledky analýzy případových studií a souvisejících strategií, a to za účasti zástupců samospráv a občanských skupin. Poznatky předchozích výzkumných aktivit a závěry z workshopů tvoří základ pro plánovanou příručku.

4. fáze: Diseminace a reportování – tato činnost je prováděna v průběhu celého trvání projektu, ale ve finální fázi proběhne také konference s tematickými pracovními skupinami, která otevře výsledky projektu široké diskusi.

Česká případová studie

V květnu 2004 se stala Česká republika členem Evropské unie. Jedním z důležitých přínosů je zvýšení zájmu a pozornosti i vědecká a politická aktivita a zvýšení finančních toků na rozvoj zanedbaných regionů, které byly v minulosti na okraji zájmu, a proto v nich probíhal hospodářský, demografický a v důsledku toho i ekologický úpadek. Jednou z těchto oblastí jsou regiony jižní Moravy a Dolního Rakouska.

Jižní Morava a severorakouské oblasti Weinviertel a Waldviertel mohou být územím hojnosti. Minulá desetiletí však z této hojnosti hlavně brala a jen málo vracela. Území, které patřilo k prosperujícím v rakousko-uherské monarchii i v předválečné ČSR, se dostalo na periferii. Příhraniční oblast Moravy přimykající se k Rakousku byla dlouho v žalostném stavu. Byl zde nedostatek pitné vody, vzduch byl místy značně znečištěn, městečka a vesnice chátraly, o stavu památek nemluvě. Díky „železné oponě“ docházelo

po obou stranách hranice i k demografické degradaci. Mladí a vzdělaní lidé opouštěli toto území na obou stranách hranice, kde neviděli perspektivu. Přitom je to území bez přirozené hranice, kde lidé různých národností byli zvyklí spolupracovat, území obdařené zajímavou i plodnou krajinou a přírodním bohatstvím.

Závěr

Tento projekt slouží jako jeden z modelových příkladů, jimiž se zabývá mezinárodní akce COST C27 „Sustainable Development Policies for Minor Deprieved Urban Communities“. Jeho smyslem je shromáždit několik podobných rozvojových projektů, programů či politik pro rurální či příměstské oblasti z každé participující země, porovnat tyto projekty a jejich přínosy a nedostatky z hlediska konceptu trvale udržitelného rozvoje, a vybrat z nich nejlepší či zajímavé případy, které budou rovněž přenosné do jiných zemí či regionů.

*doc. Ing. arch. PhDr. Karel Schmeidler, CSc.
REDECO-Stern, Brno*

*Mgr. Kateřina Maršálková
Legislativní odbor
Ministerstvo spravedlnosti*